

As a result of the study, suggestions were made that the interpretation of the criminal law and its application should be guided by existing regulations, including those contained in international legal acts and acts of other branches of Ukrainian law. Current lawmaking, and especially codification, has an important aspect of identifying and eliminating provisions that are inconsistent definitions of the same terms. If there are differences in definitions, it is necessary to follow the generally accepted rules for overcoming legal conflicts.

Keywords: term, definition, international legal act, criminal law, law of another branch.

Савчук В.П.

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ІНСТИТУТУ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ В УКРАЇНІ

УДК 347.168

Постановка проблеми. Інститут корпоративного секретаря вперше з'явився у Великій Британії наприкінці XIX ст. У першій половині XX ст. він був сприйнятий країнами англосаксонської правової сім'ї та іншими розвиненими країнами. Насьогодні корпоративний секретар забезпечує високий рівень корпоративного управління з допомогою дій, вкладених у мінімізацію агентського конфлікту, належне проведення корпоративних процедур, запровадження управлінських практик.

В Україні поки-що інститут корпоративного секретаря детально не регламентований. Його використання у товариствах рекомендується Кодексом корпоративного управління, стимулюється нормами, що регулюють порядок розміщення цінних паперів на організованих торгах. Однак чинна підзаконна нормативно-правова база досить розрізнена.

Стан дослідження. Окремі аспекти генезису правової регламентації інституту корпоративного секретаря був об'єктом наукових пошуків ряду вчених у вітчизняній науці серед яких варто відзначити, О.Р.Кібенко, Ю.В.Біляка, О.Шевчук, Ю.Ментух та інших. Та комплексного аналізу зазначеної проблематики не проводилося.

Постановка завдання. Тому мета дослідження полягає в з'ясуванні хронології розвитку інституту корпоративного секретаря у вітчизняному законодавстві.

Виклад основного матеріалу. Хоча інститут корпоративного секретаря з'явився ще в кін. XIX ст. та довів свою ефективність в практиках корпоративного управління ряду розвинених країн, з часу формування корпоративного законодавства України цей інститут поки-що маловідомий. У Законі України «Про господарські товариства» [1] були відсутні будь-які згадки про корпоративного секретаря. В 90-х роках відповідна посада була присутня хіба-що у великих компаніях з іноземним капіталом.

Проведене в Україні в 2003 році на замовлення Міжнародної Фінансової Корпорації опитування представників 800 акціонерних товариств показало, що лише в 19,1% підприємств було створено спеціальну посаду або відділ, який відповідає за роботу з акціонерами [2].

Таким чином, на початку 2000-х років інститут корпоративного секретаря хоча і мав місце в ряді вітчизняних АТ, але був мало поширений. Опитування підтвердило необхідність впровадження спеціального інституту корпоративного права, який би сприяв комунікації між учасниками корпоративних правовідносин конкретного товариства.

Вперше на нормативному рівні про корпоративного секретаря зафіксовано в Принципах корпоративного управління №571 від 11.12.2003 року (насьогодні – нечинні). Відповідно до п. 3.1.16. Принципів з метою ефективного організаційного та інформаційного забезпечення діяльності органів товариства, належного інформування акціонерів та заінтересованих осіб товариству доцільно запровадити посаду корпоративного секретаря [3]. Принципи корпоративного управління розроблені на основі модельних Принципів корпоративного управління ОЕСР [4], в яких корпоративному секретарю відводиться роль зв'язуючої ланки між органами управління та акціонерами товариства.

З прийняттям у 2014 році оновлених Принципів корпоративного управління [5] правове регулювання інституту корпоративного секретаря практично не змінилося. Відповідні положення

старих принципів фактично слово в слово знайшли в них своє відображення. Але при цьому слід зауважити, що змістилися акценти в контексті того, інтереси яких груп повинен представляти корпоративний секретар. У п. 2.4. Принципів 2014 року відзначається, що у багатьох випадках дрібні акціонери (інвестори) вимушені займати пасивну позицію щодо участі в управлінні товариствами через брак фінансових та інших ресурсів. У зв'язку з цим доцільним є заохочення таких інвесторів до координації власних дій з важливих питань корпоративного управління, зокрема: спільне висунення кандидатур та обрання членів органів управління, внесення спільних пропозицій щодо порядку денного тощо. Така координація може здійснюватися, наприклад, через корпоративного секретаря (п. 2.4.).

Але, як відомо, вітчизняні Принципи корпоративного управління носять рекомендаційний характер. Тобто вони не обов'язковими для виконання господарським товариствами.

Імперативні норми (тобто обов'язкові до виконання) стосовно посади корпоративного секретаря з'явилися з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» у 2008 році [6]. На нормативному рівні Законом визначалось пряме підпорядкування і залежність (щонайменше фінансова) корпоративного секретаря наглядовій раді. Наглядова рада за пропозицією її голови у встановленому порядку має право обрати корпоративного секретаря (ч. 7 ст. 56 Закону). Робота корпоративного секретаря оплачується із загального бюджету наглядової ради.

Того ж року НКЦПФР прийнято рішення про «Про схвалення Типового положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства» [7], що мало рекомендаційний характер. Особливістю згаданого Типового положення було те, що інститут корпоративного секретаря фактично ототожнювався з посадою секретаря загальних зборів, оскільки до його повноважень належало організація усієї роботи щодо скликання та проведення загальних зборів акціонерів та дотримання прав акціонерів під час зборів (п. 2.9.4.).

Слід відзначити, що положення абз. 2 ч. 7 ст. 56 Закону про фінансування виключного із видатків наглядової ради було ви-

ключене на підставі Закону України №2994-VI від 3 лютого 2011 року «Про внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» [8] щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств», що, на думку автора, є слушним, зважаючи на особливе значення корпоративного секретаря в корпоративних правовідносинах та необхідність взаємодії із всіма учасниками з дотриманням максимальної його незаангажованості.

Хоча Законом України «Про акціонерні товариства» і закріплювалась посада корпоративного секретаря, але, на жаль, обов'язки його повноважень, компетенція залишились поза увагою. Нормативно закріплений лише його обов'язок щодо гарантування права на інформацію акціонерів. Протягом 10 робочих днів з дня надходження письмової вимоги акціонера корпоративний секретар, а в разі його відсутності - виконавчий орган акціонерного товариства зобов'язаний надати цьому акціонеру завірені підписом уповноваженої особи товариства копії відповідних документів (ч. 2 ст. 78 Закону).

Таким чином, впливає, що хоча корпоративний секретар і підпорядковується наглядовій раді, але виконує ряд функцій не притаманних компетенції наглядової ради (в тому числі згаданий вище обов'язок забезпечення реалізації права на інформацію акціонерів).

Подальшої деталізації інститут корпоративного секретаря отримав зокрема в частині правового регулювання корпоративних правовідносин на підприємствах, в яких державі належить понад 50% корпоративних прав. В 2015 році прийнято Наказ Фонду державного майна №356 від 19.03.2015 року «Про затвердження примірнього положення про корпоративного секретаря АТ, в статутному капіталі якого корпоративні права держави перевищують 50 відсотків», яким встановлено особливості взаємовідносин корпоративного секретаря з наглядовою радою, загальними зборами та виконавчим органом відповідних акціонерних товариств [9].

Згодом правовий статус корпоративного секретаря був врегульований і в банківському секторі. 03.12.2018 року прийнято Рішення Правління Національного банку України (далі – НБУ) № 814-р «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організа-

ції корпоративного управління в банках України» [10]. У порівнянні з уже існуючим правовим регулюванням згадані Методичні рекомендації містили відмінне положення про те, що корпоративний секретар не може бути членом будь-яких органів управління банку або пов'язаним із банком, крім як через виконання функцій корпоративного секретаря (абз. 3 п. 73). Тобто закріплено чітке розмежування функцій корпоративного секретаря від інших учасників корпоративних правовідносин у банківському секторі.

Чинний Закон України «Про акціонерні товариства» містить ряд норм, що стосуються інституту корпоративного секретаря, але, виходячи з аналізу їх змісту, випливає, що призначення відповідної посади в акціонерних товариствах не є обов'язковим. Хоча у вітчизняному корпоративному праві неодноразово робились спроби змінити таке становище. Так, законопроектом № 2037 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності акціонерних товариств», розроблений Комісією з цінних паперів та фондового ринку, пропонувався, аби в акціонерних товариствах з кількістю акціонерів-власників простих акцій товариства, що не перевищує 100 осіб, можна запроваджувати посаду корпоративного секретаря, а в товариствах з кількістю акціонерів понад 100 осіб вона має бути обов'язковою [11, с. 3].

Законопроектом також пропонувалось встановити заборону передачі корпоративним секретарем своїх повноважень іншій особі, дозвіл на неодноразове переобрання та конкретизувався перелік випадків, коли повноваження корпоративного секретаря припиняються достроково без рішення наглядової ради, а також порядок усунення корпоративного секретаря від виконання своїх повноважень. Відповідний законопроект так і не був реалізований.

Зовсім іншим змістом повинен наповнитися інститут корпоративного секретаря у відповідності із проектом нової редакції Закону України «Про акціонерні товариства» №2493 від 25.11.2019 року [12]. В даному законопроекті (даді – Проект) відповідному правовому інституту приділено окремий розділ (Розділ XI). Закріплюється правовий статус корпоративного секретаря (ст.

81 Проекту), порядок його призначення та припинення (ст. 82), компетенція (ст. 83). Одночасно з тим Проект містить відсилочну норму щодо кваліфікаційних характеристик корпоративного секретаря з посиланням на те, що вимоги щодо посади корпоративного секретаря встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (ч. 5 ст. 81 Проекту).

Загалом серед нововведень останніх десятиліть варто відзначити: запроваджено регулювання порядку здійснення правочинів з придбання великих пакетів акцій в публічних акціонерних товариствах: необхідність направити всім акціонерам обов'язкову пропозицію про викуп у них цінних паперів товариства; процедура витіснення міноритаріїв у випадках, встановлених законодавством; ускладнена процедура викупу акцій акціонерним товариством на вимогу акціонерів у встановлених законом випадках; систематично збільшуються вимоги по розкриттю інформації, а також надання документів та інформації на вимогу акціонерів; запроваджено жорсткий контроль за співвідношенням чистих активів та розміру статутного капіталу товариства, що дозволяє відстежувати виконання товариством вимог законодавства при негативній різниці цих показників; з'явилися нові вимоги, пов'язані з веденням реєстру акціонерів; внесено цілий ряд змін в процедуру підготовки та проведення загальних зборів акціонерів. Даний список можна продовжувати.

Тобто національне корпоративне законодавство знаходиться в стадії активного розвитку і вдосконалення. Цей розвиток і вдосконалення йдуть в напрямку ускладнення корпоративних правил і процедур, необхідності швидкого на них реагування. Тому наявність відповідного фахівця – корпоративного секретаря – саме на часі.

Висновки. Таким чином, на сьогодні стосовно інституту корпоративного секретаря відсутнє детальне правове регулювання. Правова регламентація в основному присутня на рівні підзаконних-нормативно-правових актів, значною мірою в сфері банківського права. Тому в сучасних умовах, вважаємо, існує нагальна необхідність деталізації правового статусу корпоративного секретаря на рівні Закону України «Про акціонерні товариства».

1. *Про господарські товариства: Закон України № 1576-XII від 19 вересня 1991 року / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 49, ст. 682.*
2. *Аналітичний звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку „Проблеми захисту прав інвесторів та удосконалення норм корпоративного управління у фінансовому секторі України”. URL: <https://antiraid.com.ua/news/135-rol-korporativnogo-sekretarya-u-zdijsnenni-korporativnogo-kontrolyu-v-aktsionernih-tovaristvah/>*
3. *Про затвердження Принципів корпоративного управління: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку №571 від 11.12.2003 року . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr571312-03#Text>*
4. *G20/OECD Principles of Corporate Governance. URL: <https://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-ENG.pdf>*
5. *Про затвердження Принципів корпоративного управління: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 955 від 22.07.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#Text>*
6. *Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI 17 вересня 2008 року / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 50-51, ст.384.*
7. *Про схвалення Типового положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства: Рішення НКЦПФР №737 від 2 липня 2008 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TF004225.html*
8. *Про внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства»: Закон України №2994-VI від 3 лютого 2011 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №35, ст. 344.*
9. *Про затвердження примірного положення про корпоративного секретаря АТ, в статутному капіталі якого корпоративні права держави перевищують 50 відсотків: Наказ Фонду державного майна №356 від 19.03.2015 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/refs_1/TF022980.html*
10. *Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України: Рішення Правління Національного банку України № 814-р від 03.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>*
11. *Біляк Ю. В., Корпоративний секретар – запорука успішної діяльності корпорації / Ефективна економіка, № 10, 2014, С. 1-4.*

12. Проект Закону України «Про акціонерні товариства» №2493 від 25.11.2019 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468

Савчук В.П. Історико-правовий аспект інституту корпоративного секретаря в Україні

Стаття присвячена дослідженню генезису розвитку нового для вітчизняного корпоративного права інституту – корпоративного секретаря. Автор піддає детальному аналізу спеціальні нормативно-правові акти в сфері корпоративного управління.

Зазначається, що в Законі України «Про господарські товариства» були відсутні будь-які згадки про корпоративного секретаря. В 90-х роках відповідна посада була присутня хіба-що у великих компаніях з іноземним капіталом.

Зроблено висновок про те, що на початку 2000-х років інститут корпоративного секретаря хоча і мав місце в ряді вітчизняних АТ, але був мало поширений. Опитування підтвердило необхідність впровадження спеціального інституту корпоративного права, який би сприяв комунікації між учасниками корпоративних правовідносин конкретного товариства.

Акцентується увага на тому, що вперше на нормативному рівні про корпоративного секретаря зафіксовано в Принципах корпоративного управління №571 від 11.12.2003 року. Принципи корпоративного управління були розроблені на основі модельних Принципів корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку, в яких корпоративному секретарю відводилася роль зв'язуючої ланки між органами управління та акціонерами товариства. Підкреслюється, що Принципи корпоративного управління носять рекомендаційний характер. Тобто вони не обов'язковими для виконання господарським товариствами.

Перші імперативні норми (тобто обов'язкові до виконання) стосовно посади корпоративного секретаря з'явилися з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» у 2008 році. На нормативному рівні Законом визначалось пряме підпорядкування і залежність (щонайменше фінансова) корпоративного секретаря наглядовій раді.

Автор підсумовує, що на сьогодні стосовно інституту корпоративного секретаря відсутнє детальне правове регулювання. Правова регламентація в основному присутня на рівні підзаконних-нормативно правових актів, значною мірою в сфері банківського права. Тому в сучасних умовах, вважаємо, існує нагальна необхідність деталізації правового статусу корпоративного секретаря на рівні Закону України «Про акціонерні товариства».

Ключові слова: корпоративний секретар, корпоративне право, корпоративне управління, акціонерне товариство, компанія, наглядова рада

Savchuk V.P. Historical and legal aspect of the institute of corporate secretary in Ukraine

The article is devoted to the study of the genesis of a new legal institute for domestic corporate law - the corporate secretary. The author presents a detailed

analysis of special regulatory framework in the field of corporate governance. It is noted that the Law of Ukraine «On Business Associations» did not mention any corporate secretary. In the 1990s, the relevant position was present only in large companies with foreign capital.

It is concluded that in the early 2000s the institute of corporate secretary, although it took place in a number of domestic JSCs, but was not widespread. The survey confirmed the need to introduce a special institute of corporate law, which would facilitate communication between the participants in the corporate legal relations of a particular company.

Emphasis is placed on the fact that for the first time at the regulatory level on the corporate secretary is recorded in the Principles of Corporate Governance №571 of 11.12.2003. The principles of corporate governance are developed on the basis of the model Principles of corporate governance of the Organization for Economic Cooperation and Development, in which the corporate secretary was given the role of a link between the governing bodies and shareholders. It is concluded that the Principles of Corporate Governance are of a recommendatory nature. That is, they are not mandatory for companies.

The first mandatory rules for the position of corporate secretary appeared with the adoption of the Law of Ukraine «On Joint Stock Companies» in 2008. At the regulatory level, the law defined the direct subordination and dependence (at least financial) of the corporate secretary on the supervisory board.

The author concludes that today there is no detailed legal regulation regarding the institution of corporate secretary. Legal regulation is mainly present at the level of bylaws, largely in the field of banking law. Therefore, in modern conditions, the author believes that there is an urgent need to detail the legal status of the corporate secretary at the level of the Law of Ukraine «On Joint Stock Companies».

Keywords: corporate secretary, corporate law, corporate governance, joint stock company, company, supervisory board